Ženy o ženách, pro ženy. Ale nejen

Hned tři beletristické tituly amerických prozaiček se zjevně komerčním potenciálem vydalo v minulých týdnech nakladatelství Leda. Zároveň se všechny tři tituly dotýkají závažných společenských témat, navíc tak činí způsobem nepostrádajícím literární kvality.

HANA ULMANOVÁ
amerikanistka

Sázkou na jistotu patrně byla *Lila* z roku 2014 Marilynne Robinsonové (* 1943), třetí svazek trilogie pojednávající o fiktivním městečku Gilead a o běžném životě jeho obyvatel. Volně totiž navazuje na *Gilead*, tedy na ten díl poctěný roku 2005 Pulitzerovou cenou, který už čeští čtenáři mohou znát (Leda jej vydala roku 2009).

Tentokrát se autorka zaměřila na ženskou postavu, jež navíc do Gileadu připutuje jako tulačka, a pozoruje tudíž městečko zvenčí – avšak navzdory své minulosti poznamenané extrémní bídou za velké hospodářské krize a z ní pramenícím pocitům hanby a viny se ta žena nakonec stane druhou manželkou váženého starousedlíka, stárnoucího kazatele Johna Amese. *Lila* je tak až baladický příběh o tom, jak dva lidé v sobě nečekaně nalezou zalíbení a lásku, přičemž oba musejí, chtějí-li navázat smysluplný vztah, vykročit ze svých samot a smutků. Osudy obou názorně ilustrují Kalvínovu myšlenku, že člověk musí nejprve trpět, aby posléze poznal to dobré, a navíc jsou často popisovány kalvínovským jazykem: kupříkladu jméno Lila odkazuje na květinu lilii, která v biblickém jazyce symbolizuje vzkříšení, a vede-li nevzdělaná Lila s učeným Amesem debaty třeba o posmrtném životě, přítomno v tom je i jisté teologické napětí.

Homilie

Právě to, že Robinsonová se explicitně hlásí ke křesťanským spisovatelům, může pro sofistikovanějšího či – možná přesněji řečeno – „strukturovanějšího“ nekonfesijního čtenáře představovat docela problém. Jak totiž trefně poznamenala Linda Moorová, jedna z mála amerických kritiček, které se odvážily autorce něco vytknout, Robinsonové próza – na rozdíl od děl jejího žáka Paula Hardinga, mimochodem rovněž nositele Pulitzerovy ceny – nikdy netematizuje pochyby, a nebezpečně se tak blíží kázání. Na rozdíl od takové Flannery O’Connorové, která se sama též hrdě řadila ke křesťanské tradici – a o níž Robinsonová prohlásila, že píše s ledovým okem, ne s milujícím srdcem –, je v *Lile* zkrátka té víry a harmonie až příliš.

Připočtěme k tomu fakt, že Robinsonové význam v USA spočívá kromě jiného v tom, že se řadí k takzvaným regionálním spisovatelům, kteří se snaží přehodnotit historii a kulturu rozlehlého Středozápadu. Tito autoři chtějí dokázat, že právě tato oblast je morálním centrem Ameriky; centrem kdysi osídlovaným především abolicionisty a utopisty všeho druhu. To je sice pravda, avšak neilustruje v románu zmíněné město St. Louis dnes spíše současné rasové napětí a ekonomickou nerovnost v celých Spojených státech než to, co tak akcentuje Robinsonová? Rovněž o kulturní zajímavosti nekonečných plání *Lila* středoevropského čtenáře sotva přesvědčí...

Tíha americko-lesbická

Patricia Highsmithová (1921–1995) se proslavila jako autorka veleúspěšně zfilmovaných próz: její prvotinu z roku 1951, nazvanou *Cizinci ve vlaku*, zpopularizoval o rok později stejnojmenný film Alfreda Hitchcocka a na stříbrném plátně se také dařilo jejím napínavým příběhům o panu Ripleym. Na lákadlo adaptace vsadilo nakladatelství Leda zjevně i v případě *Carol*: na obálce knihy se skví herečka Cate Blanchettová, jakož i připomínka, že jde o mistrovský milostný román americké i světové literatury. Je to tvrzení lehce nadsazené, zůstaňme raději u sloganu, který *Carol* propagoval roku 1953 – a napomohl tomu, že se tehdejší paperback stal bestsellerem: „Román zapovězené lásky.“

Ke *Carol* přitom Highsmithová měla rozporuplný vztah. Vydala ji pod pseudonymem Claire Morganová, za nímž se skrývala bezmála čtyřicet let, protože zatímco věřila, že ji psaní osvobodí, zároveň se bála, co by mu řekla její babička. Bojovala jak s předsudky doby, tak se svou vlastní homofobií – stejně jako její mladičká hrdinka Tereza, která po počátečních vnitřních zmatcích zcela propadne kouzlu starší, světácké i movitější (a stále ještě vdané) Carol.

Z části autobiografický román je totiž v prvé řadě románem lesbickým, který počátkem padesátých let způsobil za oceánem malou revoluci tím, že nekončil sebevraždou, zoufalstvím ani vynuceným heterosexuálním vztahem, nýbrž pokud ne vysloveně šťastně, pak přinejmenším nadějně. Což v době, kdy homosexualitu označila Americká asociace psychiatrů za duševní poruchu a k atmosféře nepochopení a nesouhlasu ještě přistupoval sexismus, bohatě stačilo.

Stísněnost a uniformita eisenhowerovské éry na jedné straně a komfort a krásná vulgarita na straně druhé jsou přitom zachyceny do posledního detailu. Navíc se *Carol* svým způsobem blíží thrilleru: je v ní hodně úzkosti z neznáma, strachu z pronásledování, pistole, whisky i cigarety, přičemž ústřední dvojice ujíždí autem před konvencemi na Západ mnohem dříve než beatnici nebo Nabokovova Lolita se svým svůdcem. Jako by i tímto motivem Highsmithová předběhla čas – i když dnes je *Carol* spíše než literárním klenotem výstižným společensko-historickým dokumentem.

Evelína „tam“ nepronikla

V šestatřiceti letech loni v létě knižně debutovala Stephanie Cliffordová, povoláním reportérka listu *The New York Times*. Děj románu *Hazardérka* zasadila do doby před finanční krizí roku 2008, do prostředí Manhattanu, v němž se střetávají takzvané snadné peníze, vydělávané mladými bankéři z Wall Street, s penězi starými, tedy penězi děděnými americkou aristokracií, konkrétně rodinami, které svůj původ dovedou nezřídka vystopovat až k otcům poutníkům. A právě mezi tuto společenskou smetánku chce proniknout protagonistka *Hazardérky* Evelína, jejíž otec, charismatický právník pocházející z pracující třídy, představuje peníze nové, které jí umožnily absolvovat elitní přípravku v Nové Anglii. Dalším krokem v její kariéře skvělého zajištění je jedině sňatek.

Hazardérka je evidentní variací na klasický román Edith Whartonové *Dům radovánek* a Evelína současnou verzí Lily Bartové. Avšak zatímco Lily byla v roce 1905 obětí společenské hierarchie i patriarchálního systému, Evelína má před sebou volbu – a svůj vzestup a následný pád má tedy z velké míry ve vlastních rukách. Jejím prostřednictvím Cliffordová čtenáře seznamuje s pestrou paletou postav a širokým záběrem i pečlivou prací s detaily se zjevně nechala inspirovat velkými romány 19. století. Detaily jsou to přitom dvojího druhu: jak letité ikony luxusu typu hotel Plaza či obchodní dům Bergdorf, tak bary a kluby, které si oblíbili manažeři rizikových úvěrů a nejrůznějších fondů počátkem 21. století. Domnělou atraktivitu New Yorku a jeho okolí (třeba ohromné vily na Long Islandu) podtrhují v Evelínině mysli ještě chytlavé melodie a texty muzikálů.

Poté, co se bez peněz a bez dřívějších rádobypřátel Evelína skutálí téměř až na společenské dno a z části prozře, vysněný New York opouští. Až na to, že za novým začátkem paradoxně míří do Bostonu, který – coby někdejší bašta puritanismu – byl a pořád ještě je více vzdálen ideálu meritokracie, na němž byly Spojené státy založeny. Pěkně sžíravý portrét země zaslíbené a amerického snu počátku třetího milénia...

Kdo to takhle píše?

Robinsonová vyučuje tvůrčí psaní na Iowské univerzitě – a zatímco mezi studenty je údajně oblíbená, nejmenované osobnosti amerického písemnictví si k ní raději nepřisedávají v obavě, že by je mohla zahltit filozofickými úvahami a pronikavým intelektem. Oproti tomu její Lila k lidskému bytí přistupuje intuitivně: myšlenkově se vyvíjí až poté, co s manželem prožije atmosféru Vánoc a těhotenství, a dozraje, když porodí dítě. Jako žena tedy zakotví tím nejtradičnějším – což se v tomto případě rovná křesťanským – způsobem.

O Highsmithové je známo, že neměla děti a že žádný vztah (ani s mužem, ani se ženou) jí nevydržel dlouho. Dle některých byla sarkastickou společnicí, dle jiných se „vyznamenala“ tím, že si jednou na večírek přinesla hlávku salátu prolezlou slimáky – prý aby se měla s kým bavit. A nijak konvenčně se nakonec nezachovala ani její Carol – pro lásku se s bolestí v srdci vzdala i péče o milovanou dcerku. (Mimochodem, i tahle epizoda má faktický základ: vybudovaná je na rozvodové při někdejší milenky Highsmithové, jisté elegantní dámy z Filadelfie, jejíž dítě bylo kvůli její sexuální orientaci – dokázané pokoutně pořízenými „skandálními“ záznamy – svěřeno výhradně manželovi.)

To Cliffordová je jak šťastně vdaná, tak šťastná matka a pro *The New York Times* dokáže napsat vtipnou glosu o nepadnoucích podprsenkách i sérii zdrcujících článků o nespravedlivě odsouzených Afroameričanech v Brooklynu 80. a 90. let minulého století. Její próza má hlubší ponor i satirický švih, nicméně její hrdinka jako by zaspala dobu a stále žila ve whartonovském věku nevinnosti. Ať už jedná pod tlakem své frustrované matky, či pod tíhou stereotypů, které očividně přetrvávají i v ženských myslích, vzorem pro feministické teoretičky se nestane. Je-li Evelína reálným obrazem dnešní Američanky a potažmo ženy západního světa, nechť každý laskavý čtenář – či spíše čtenářka – posoudí sám/sama.

Autorka je amerikanistka

KNIHY TÝDNE

Lila
Marilynne Robinsonová
V překladu Veroniky Láskové
vydalo nakladatelství Leda,
Praha 2015, 264 stran,
269 korun.

Carol
Patricia Highsmithová
V překladu Ludmily Janské
vydalo nakladatelství Leda,
Praha 2015, 297 stran,
298 korun.

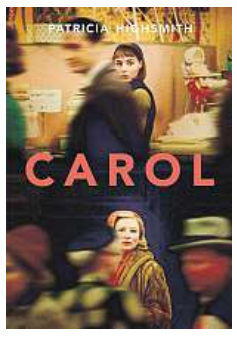

Hazardérka
Stephanie Cliffordová
V překladu Lucie Menclíkové
a Evy Maršíkové vydala nakladatelství
Leda & Rozmluvy, Praha 2015,
376 stran, 348 korun.

Zásadový duch. Marilynne Robinsonová dokáže prý toho, kdo s ní vejde do kontaktu, zahltit filozofickými úvahami a pronikavým intelektem. FOTO JAMIE CLIFFORD / AROHO

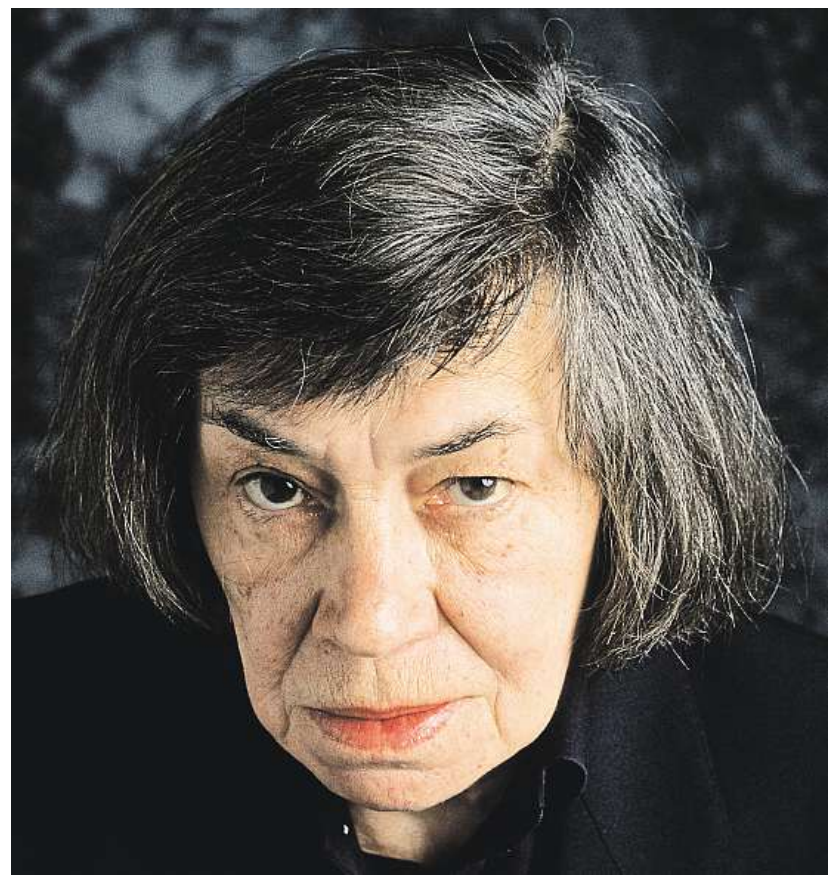

Samotářka. Patricia Highsmithová neměla děti a žádný vztah (ani s mužem, ani se ženou) jí nevydržel dlouho. FOTO PROFIMEDIA.CZ

Šťastná debutantka. Stephanie Cliffordová dokáže pro New York Times vystřihnout vtipné, ironické i drtivé texty; obdobný je i její knižní debut. FOTO ELENA SEIBERTOVÁ